

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Факультет фізичної реабілітації

Кафедра фізіології та спортивної медицини

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри фізіології та
спортивної медицини

_____ О.Л. Луковська

«_____» _____ 2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Спортивна медицина

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Бакалавр

галузь знань **01 «Освіта»; 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини»**

напрямок підготовки **6.010202 «Спорт»; 6.010201 «Фізичне виховання»;**

6.010203 «Здоров'я людини»

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація **тренерсько-викладацька діяльність (скорочений план навчання)**

(назва спеціалізації)

факультет **фізичного виховання, фізичної культури і спорту,**

фізичної реабілітації

(назва факультету)

2018/2019 навчальний рік

Робоча програма з Спортивної медицини для здобувачів ступеню вищої освіти бакалавр, галузь знань - 01 «Освіта»; 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини», напрям підготовки 010202 «Спорт»; 6.010201 «Фізичне виховання»; 6.010203 «Здоров'я людини».

Розробники:

Петречук Людмила Миколаївна доцент, к. м. н.

Бурдаєв Кирило Володимирович ст. викладач

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри фізіології та спортивної медицини факультету фізичної реабілітації Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту

Протокол № 1 , від « 03 » вересня 2018 року

Завідувач кафедри _____ Луковська О.Л.

« ____ » _____ 2018 року

©Петречук Людмила Миколаївна, 2018

©Бурдаєв Кирило Володимирович, 2018 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	галузь знань - 01 «Освіта»; 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» (шифр і назва)	Обов'язкова	
	напрямок підготовки 010202 «Спорт»; 6.010201 «Фізичне виховання»; 6.010203 «Здоров'я людини» (шифр і назва)		
Модулів – 6	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 6		4-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання немає		Семестр	
Загальна кількість годин – 180		7-8-й	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2-4 самостійної роботи студента – 4,6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	Лекції	
		42 год.	-
		Практичні, семінарські	
		40 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
98 год.	-		
Індивідуальні завдання: -			
Вид контролю: поточний контроль, залік, курсовий іспит, державний іспит			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – сприяння раціональному використанню засобів та методів фізичної культури і спорту для гармонійного розвитку людини, збереження та зміцнення його здоров'я, підвищення працездатності та продовження активного творчого періоду життя. Спільна робота тренера й лікаря по плануванню та корекції учбово-тренувального процесу, уміння тренера використовувати дані лікувального контролю у своїй повсякденній роботі є важливою умовою правильної організації та ефективності занять.

Завдання – вивчення здоров'я, фізичного розвитку та функціональних можливостей організму фізкультурників та спортсменів:

- визначення протипоказань до різних видів занять, рішення питань спортивного відбору та орієнтації;
- визначення та оцінювання функціонального стану організму спортсменів, їх тренуваності;
- вивчення захворювань і травм, які виникають при нераціональних заняттях, розробка методів діагностики, профілактики, лікування та реабілітації;
- обґрунтування раціональних режимів занять та тренувань для різних контингентів, які займаються фізичною культурою та спортом, засобів підвищення і відновлення спортивної роботоспроможності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: питання фізичного розвитку та функціонального стану організму, механізми адаптації до фізичних навантажень та акліматизації до мінливих клімато-географічних умов; лікарсько-педагогічні спостереження в процесі тренування та змагань; питання медичного контролю в масовій фізичній культурі та спорті, а також окремі види можливої патології у спортсменів, в тому числі пов'язаної зі вживанням допінгових засобів і порушеннями статевої ідентифікації, засоби відновлення спортивної роботоспроможності.

вміти: визначати фізичний розвиток та функціональний стан організму спортсмена з застосуванням соматоскопічних та антропометричних методів дослідження; відновлювати фізичну роботоздатність з використанням медичних засобів, природних та фізичних методів відновлення; попереджувати спортивну патологію, визначати характерні для спортсменів захворювання і травми та надавати першу долікарську медичну допомогу при гострих станах у спортсменів; організовувати і провадити антидопінговий контроль та визначення статевої належності; використовувати результати медичного обстеження та проведення тестування для оцінювання рівня порушення рухових функцій та функціонального стану організму; підвищувати рівень функціональних можливостей інвалідів; здійснювати медичний контроль за особами дитячого, підліткового та юнацького віку, жінками, особами похилого віку та застосовувати самоконтроль в масовій фізичній культурі та спорті.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПОНЯТТЯ ПРО СПОРТИВНУ МЕДИЦИНУ, ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБУ. ОСНОВИ ЗАГАЛЬНОЇ ПАТОЛОГІЇ.

Тема 1. *Мета, завдання і організація спортивної медицини. Історія розвитку.*

Поняття, мета та завдання спортивної медицини. Розділи і організація спортивної медицини. Історія розвитку спортивної медицини.

Тема 2. *Поняття про здоров'я та хворобу.*

Суб'єктивні та об'єктивні ознаки здоров'я. Фактори, які впливають на здоров'я людини. Етіологія і патогенез. Симптоми, синдроми та періоди хвороби. Причини і умови розвитку хвороб у спортсменів.

Тема 3. *Поняття про захисні сили організму.*

Реактивність і резистентність. Імунітет, його види. Вплив фізичного навантаження на імунну систему.

Тема 4. *Запальний процес і лихоманка.*

Причини, стадії розвитку, місцеві та загальні ознаки запального процесу. Стадії розвитку лихоманки та рівні підйому температури тіла. Лихоманка та її пристосувально-захисне значення.

Тема 5. *Поняття про місцеві розлади кровообігу.*

Емболія, тромбоз, ішемія та інфаркт. Особливості розвитку у спортсменів.

Тема 6. *Порушення трофіки тканинного росту.*

Гіпербіотичні (регенерація, гіпертрофія) та гіпобіотичні (атрофія, дистрофія) процеси. Особливості розвитку у спортсменів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПАТОЛОГІЧНІ СТАНИ ТА УШКОДЖЕННЯ.

Тема 7. *Поняття про травму і травматизм.*

Відкриті та закриті ушкодження у спорті, їх види. Травматизм та його види. Травматичний шок, його ступені та стадії (фази) розвитку. Профілактика травматизму, ранової інфекції та травматичного шоку.

Тема 8. *Внутрішня і зовнішня кровотеча. Гемостаз.*

Класифікація кровотеч, причини виникнення, основні клінічні прояви та ознаки. Гемостаз, його види. Способи тимчасової зупинки зовнішньої кровотечі, можливі ускладнення. Основні симптоми та перша допомога при окремих видах внутрішніх кровотеч.

Тема 9. Основи десмургії.

Поняття про десмургію, види і типи пов'язок. Загальні правила бинтування окремих частин тіла.

Тема 10. Термічні та хімічні ушкодження.

Відмороження, періоди перебігу та ступені їх прояву, перша невідкладна допомога. Опіки, їх ступені та основні прояви. Способи визначення опікової площі. Опікова хвороба, її перебіг і основні періоди, перша невідкладна допомога. Причини виникнення та основні симптоми при хімічних пошкодженнях, перша невідкладна допомога.

Тема 11. Гострі патологічні стани.

Гострі розлади кровообігу при заняттях спортом: зомління, гравітаційний шок, колапс. Гіпоглікемічний стан. Механізми розвитку, профілактика, перша допомога. Порушення терморегуляції: переохолодження, тепловий та сонячний удари. Заходи профілактики, перша допомога. Втоплення, механізми розвитку, профілактика, перша невідкладна допомога.

Тема 12. Поняття про клінічну і біологічну смерть.

Термінальний стан. Визначення (діагностика) стану клінічної смерті. Долікарські реанімаційні заходи: штучний кровообіг за допомогою непрямого масажу серця, штучна вентиляція легенів. Помилки та можливі ускладнення при серцево-легеневій реанімації. Ефективність проведення реанімаційних заходів. Встановлення необоротності (біологічної) смерті, показання до зупинки реанімації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ОРГАНІЗМУ В СПОРТИВНІЙ МЕДИЦИНІ.

Тема 13. Клінічні, лабораторні та інструментальні методи дослідження.

Загальна характеристика клінічних методів дослідження. Суб'єктивні та об'єктивні методи дослідження: анамнез, огляд, пальпація, перкусія та аускультация. Загальна характеристика інструментальних методів дослідження функціональних систем організму спортсменів. Загальна характеристика лабораторних методів дослідження.

Тема 14. Методи дослідження функціонального стану серцево-судинної системи та системи крові у спортсменів.

Дослідження пульсу, основні характеристики. Дослідження артеріального тиску, сутність методу вимірювання. Дослідження реакції серцево-судинної системи на фізичні навантаження за функціональною пробою

С.П. Летунова, методика проведення, оцінка типів реакцій. Реакція показників системи крові на фізичні навантаження у спортсменів.

Тема 15. *Методи дослідження функціонального стану дихальної системи у спортсменів.*

Поняття внутрішнє та зовнішнє дихання. Дослідження показників зовнішнього дихання: частоти дихання, дихального об'єму, хвилинного об'єму дихання, резервних об'ємів вдиху і видиху. Дослідження життєвої ємності легенів. Функціональні проби на затримку дихання Штанге і Генча.

Тема 16. *Методи дослідження функціонального стану нервово-м'язової та ендокринної систем у спортсменів.*

Характеристика функціонального стану нервової та нервово-м'язової систем у спортсменів. Ендокринна система та її роль в процесі адаптації до м'язової діяльності. Найбільш поширені ендокринні захворювання, що можуть зустрічатися у спортсменів та основні їх симптоми.

Тема 17. *Методи дослідження функціонального стану систем травлення та сечовидільної під час спортивної діяльності.*

Значення функціонального стану системи травлення для оцінки стану здоров'я спортсмена. Значення функціонального стану системи виділення для оцінки стану здоров'я спортсмена.

Тема 18. *Фізичний розвиток. Методи дослідження опорно-рухового апарату.*

Визначення та оцінка фізичного розвитку: поняття генотип і фенотип, особливості тіло складу і конституціональних типів людини. Основні методи дослідження фізичного розвитку: соматоскопія і антропометрія. Методи оцінки рівня фізичного розвитку: метод стандартів і антропометричних профілей, метод кореляції, метод індексів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ЛІКАРСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ.

Тема 19. *Мета, задачі і форми організації лікарсько-педагогічних спостережень.*

Поняття про лікарсько-педагогічні спостереження. Завдання, види та організація лікарсько-педагогічних спостережень. Методи дослідження які використовуються у лікарсько-педагогічних спостережень.

Тема 20. *Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за дітьми і підлітками, які займаються фізичною культурою і спортом.*

Лікарсько-педагогічні спостереження за дітьми, особами підліткового та юнацького віку. Відбір та орієнтація в спорті. Самоконтроль в масовій фізичній культурі.

Тема 21. *Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за жінками, які займаються фізичною культурою і спортом.*

Лікарсько-педагогічні спостереження за жінками. Самоконтроль в масовій фізичній культурі.

Тема 22. *Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за особами похилого віку, які займаються фізичною культурою і спортом.*

Лікарсько-педагогічні спостереження за особами похилого віку. Самоконтроль в масовій фізичній культурі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ЗАСОБИ ВІДНОВЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ РОБОТОСПРОМОЖНОСТІ.

Тема 23. *Термінова та довгочасна адаптація спортсменів.*

Поняття про адаптацію та акліматизацію, їх значення в спортивній практиці. Терміновий та довгочасний періоди адаптації. Механізми акліматизації при змінах клімато-географічних умов. Адаптація спортсмена до зміни часових поясів.

Тема 24. *Поняття «тренованість», «функціональна готовність» і «роботоздатність».*

Фактори що впливають на роботоздатність спортсменів. Принципи, задачі і засоби відновлення спортивної роботоздатності. Діагностика тренованості.

Тема 25. *Поняття про допінг, історія його застосування.*

Речовини які відносяться до допінгу. Шкідливі наслідки вживання анаболічних препаратів. Організація допінг контролю. Санкції при виявленні допінгу. Заборонені методи та класи речовин, які мають визначені обмеження згідно вимогам медичної комісії МОК.

Тема 26. *Поняття про статеву ідентифікацію.*

Мета та завдання контролю на статеву належність в спорті, організація і методика її визначення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. СПОРТИВНА ПАТОЛОГІЯ.

Тема 27. *Передпатологічні та патологічні стани у спортсменів.*

Поняття перевтомлення, перетренованість, перенапруження. Причини. Ознаки, перша допомога і методи відновлення.

Тема 28. Захворюваність у спортсменів, зв'язок з окремими видами спорту.

Причини виникнення захворювань у спортсменів, їх попередження. Загальна характеристика найбільш поширених захворювань у спортсменів. Особливості виникнення захворювань у спортсменів в залежності від видів спорту.

Тема 29. Травматизм у спортсменів, зв'язок з окремими видами спорту.

Етіологія спортивних травм та їх види. Найбільш характерні спортивні травми, їх зв'язок з окремими видами спорту. Попередження спортивного травматизму. Особливості першої невідкладної допомоги при травмах окремих частин тіла.

Тема 30. Поняття про інвалідність.

Різні категорії інвалідів. Особливості тренувань і відновлення фізичної роботоздатності спортсменів-інвалідів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПОНЯТТЯ ПРО СПОРТИВНУ МЕДИЦИНУ, ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБУ. ОСНОВИ ЗАГАЛЬНОЇ ПАТОЛОГІЇ												
Тема 1. Мета, завдання і організація спортивної медицини. Історія розвитку	4	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Поняття про здоров'я та хворобу	4	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Поняття про захисні сили організму	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Запальний процес і лихоманка	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Поняття про місцеві розлади кровообігу	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Порушення трофіки тканинного росту	4	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 1	30	12	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПАТОЛОГІЧНІ СТАНИ ТА УШКОДЖЕННЯ												
Тема 7. Поняття про травму і травматизм	6	-	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Внутрішня і зовнішня кровотеча. Гемостаз	4	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Основи десмургії	3	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Термічні та хімічні ушкодження	3	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Гострі патологічні стани	8	-	2	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Поняття про клінічну і біологічну смерть	6	-	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 2	30	-	10	-	-	20	-	-	-	-	-	-
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ОРГАНІЗМУ В СПОРТИВНІЙ МЕДИЦИНІ												
Тема 13. Клінічні, лабораторні та інструментальні методи дослідження	4	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 14. Методи дослідження функціонального стану серцево-судинної системи у спортсменів	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 15. Методи дослідження функціонального стану дихальної системи у спортсменів	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 16. Методи дослідження функціонального стану нервово-м'язової та ендокринної систем у спортсменів	4	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 17. Методи дослідження функціонального стану систем травлення та сечовидільної під час спортивної діяльності	4	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 18. Фізичний розвиток. Методи дослідження опорно-рухового апарату	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Разом за змістовим модулем 3	30	8	6	-	-	16	-	-	-	-	-	-
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ЛІКАРСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ												
Тема 19. Мета, задачі і форми організації лікарсько-педагогічних спостережень	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 20. Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за дітьми і підлітками, які займаються фізичною культурою і спортом	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 21. Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за жінками, які займаються фізичною культурою і спортом	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 22. Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за особами похилого віку, які займаються фізичною культурою і спортом	10	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 4	30	8	6	-	-	16	-	-	-	-	-	-
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ЗАСОБИ ВІДНОВЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ РОБОТОСПРОМОЖНОСТІ												
Тема 23. Термінова та довготермінова адаптація спортсменів	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 24. Поняття «тренованість», «функціональна готовність» і «роботоспроможність»	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 25. Поняття про допінг, історія його застосування	7	1	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 26. Поняття про статеву ідентифікацію	7	1	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 5	30	6	8	-	-	16	-	-	-	-	-	-
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. СПОРТИВНА ПАТОЛОГІЯ												
Тема 27. Передпатологічні та патологічні стани у спортсменів	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 28. Захворюваність у спортсменів, зв'язок з окремими видами спорту	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 29. Травматизм у спортсменів, зв'язок з окремими видами спорту	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 30. Поняття про інвалідність	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 6	30	8	10	-	-	12	-	-	-	-	-	-
Усього годин	180	42	40	-	-	98	-	-	-	-	-	-

5. Теми семінарських занять

№ змістового модуля, теми	Назва семінарського заняття і короткий його зміст	Кількість аудиторних годин
	Не передбачені навчальним планом	

6. Теми практичних занять

№ змістового модуля, теми	Назва практичного заняття і короткий його зміст	Кількість аудиторних годин	
		денна	заочна
1	2	3	4
II	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ. Патологічні стани та ушкодження.	10	-
7	Поняття про травму і травматизм	2	-
8	Внутрішня і зовнішня кровотеча. Гемостаз	2	-
9	Основи десмургії	1	-

1	2	3	4
10	Термічні та хімічні ушкодження	1	-
12	Гострі патологічні стани	2	-
12	Поняття про клінічну і біологічну смерть	2	-
III	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ. Методи дослідження функціонального стану організму в спортивній медицині.	6	-
14	Методи дослідження функціонального стану серцево-судинної системи у спортсменів	2	-
15	Методи дослідження функціонального стану дихальної системи у спортсменів	2	-
18	Фізичний розвиток. Методи дослідження опорно-рухового апарату	2	-
IV	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ. Лікарсько-педагогічні спостереження в фізичній культурі та спорті.	8	-
19	Мета, задачі і форми організації лікарсько-педагогічних спостережень	2	-
20	Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за дітьми і підлітками, які займаються фізичною культурою і спортом	2	-
21	Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за жінками, які займаються фізичною культурою і спортом	2	-
22	Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за особами похилого віку, які займаються фізичною культурою і спортом	2	-
V	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ. Засоби відновлення спортивної роботоспроможності.	8	-
23	Термінова та довготермінова адаптація спортсменів	2	-
24	Поняття «тренованість», «функціональна готовність» і «роботоспроможність»	2	-
25	Поняття про допінг, історія його застосування	2	-
26	Поняття про статеву ідентифікацію	2	-
VI	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ. Спортивна патологія.	10	-
27	Передпатологічні та патологічні стани у спортсменів	4	-
28	Захворюваність у спортсменів, зв'язок з окремими видами спорту	2	-
29	Травматизм у спортсменів, зв'язок з окремими видами спорту	2	-
30	Поняття про інвалідність.	2	-

7. Теми лабораторних занять

№ з/р	Назва теми	Кількість годин
	Не передбачені навчальним планом	

8. Самостійна робота

№ з/р	Назва теми яка вивчається самостійно	Кількість годин	
		денна	заочна
1	2	3	4
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Поняття про спортивну медицину, здоров'я та хворобу. Основи загальної патології.	12	-
1	Мета, завдання і організація спортивної медицини. Історія розвитку. Поняття, мета та завдання спортивної медицини. Розділи і організація спортивної медицини. Історія розвитку спортивної медицини.	2	-
2	Поняття про здоров'я та хворобу. Суб'єктивні та об'єктивні ознаки здоров'я. Фактори, які впливають на здоров'я людини. Етіологія і патогенез. Симптоми, синдроми та періоди хвороби. Причини і умови розвитку хвороб у спортсменів.	2	-
3	Поняття про захисні сили організму. Реактивність і резистентність. Імунітет, його види. Вплив фізичного навантаження на імунну систему.	2	-
4	Запальний процес і лихоманка. Причини, стадії розвитку, місцеві та загальні ознаки запального процесу. Стадії розвитку лихоманки та рівні підйому температури тіла. Лихоманка та її пристосувально-захисне значення.	2	-
5	Поняття про місцеві розлади кровообігу. Емболія, тромбоз, ішемія та інфаркт. Особливості розвитку у спортсменів.	2	-
6	Порушення трофіки тканинного росту. Гіпербіотичні (регенерація, гіпертрофія) та гіпобіотичні (атрофія, дистрофія) процеси. Особливості розвитку у спортсменів.	2	-

1	2	3	4
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Патологічні стани та ушкодження.	20	-
7	<p>Поняття про травму і травматизм.</p> <p>Відкриті та закриті ушкодження у спорті, їх види. Травматизм та його види. Травматичний шок, його ступені та стадії (фази) розвитку. Профілактика травматизму, ранової інфекції та травматичного шоку.</p>	4	-
8	<p>Внутрішня і зовнішня кровотеча. Гемостаз.</p> <p>Класифікація кровотеч, причини виникнення, основні клінічні прояви та ознаки. Гемостаз, його види. Способи тимчасової зупинки зовнішньої кровотечі, можливі ускладнення. Основні симптоми та перша допомога при окремих видах внутрішніх кровотеч.</p>	2	-
9	<p>Основи десмургії.</p> <p>Поняття про десмургію, види і типи пов'язок. Загальні правила бинтування окремих частин тіла.</p>	2	-
10	<p>Термічні та хімічні ушкодження.</p> <p>Відмороження, періоди перебігу та ступені їх прояву, перша невідкладна допомога. Опіки, їх ступені та основні прояви. Способи визначення опікової площі. Опікова хвороба, її перебіг і основні періоди, перша невідкладна допомога. Причини виникнення та основні симптоми при хімічних пошкодженнях, перша невідкладна допомога.</p>	2	-
11	<p>Гострі патологічні стани.</p> <p>Гострі розлади кровообігу при заняттях спортом: зомління, гравітаційний шок, колапс. Гіпоглікемічний стан. Механізми розвитку, профілактика, перша допомога. Порухення терморегуляції: переохолодження, тепловий та сонячний удари. Заходи профілактики, перша допомога. Втоплення, механізми розвитку, профілактика, перша невідкладна допомога.</p>	6	-
12	<p>Поняття про клінічну і біологічну смерть.</p> <p>Термінальний стан. Визначення (діагностика) стану клінічної смерті. Долікарські реанімаційні заходи: штучний кровообіг за допомогою непрямого масажу серця, штучна вентиляція легенів. Помилки та можливі ускладнення при серцево-легеневій реанімації. Ефективність проведення реанімаційних заходів. Встановлення необоротності (біологічної) смерті, показання до зупинки реанімації.</p>	4	-

1	2	3	4
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Методи дослідження функціонального стану в спортивній медицині.	16	-
13	Клінічні, лабораторні та інструментальні методи дослідження. Загальна характеристика клінічних методів дослідження. Суб'єктивні та об'єктивні методи дослідження: анамнез, огляд, пальпація, перкусія та аускультация. Загальна характеристика інструментальних методів дослідження функціональних систем організму спортсменів. Загальна характеристика лабораторних методів дослідження.	2	-
14	Методи дослідження функціонального стану серцево-судинної системи у спортсменів. Дослідження пульсу, основні характеристики. Дослідження артеріального тиску, сутність методу вимірювання. Дослідження реакції серцево-судинної системи на фізичні навантаження за функціональною пробою С.П. Летунова, методика проведення, оцінка типів реакцій. Реакція показників системи крові на фізичні навантаження у спортсменів.	2	-
15	Методи дослідження функціонального стану дихальної системи у спортсменів. Поняття внутрішнє та зовнішнє дихання. Дослідження показників зовнішнього дихання: частоти дихання, дихального об'єму, хвилинного об'єму дихання, резервних об'ємів вдиху і видиху. Дослідження життєвої ємності легенів. Функціональні проби на затримку дихання Штанге і Генча.	2	-
16	Методи дослідження функціонального стану нервово-м'язової та ендокринної систем у спортсменів. Характеристика функціонального стану нервової та нервово-м'язової систем у спортсменів. Ендокринна система та її роль в процесі адаптації до м'язової діяльності. Найбільш поширені ендокринні захворювання, що можуть зустрічатися у спортсменів та основні їх симптоми.	4	-
17	Методи дослідження функціонального стану систем травлення та сечовидільної під час спортивної діяльності. Значення функціонального стану системи травлення для оцінки стану здоров'я спортсмена. Значення функціонального стану системи виділення для оцінки стану здоров'я спортсмена.	4	-

1	2	3	4
18	<p>Фізичний розвиток. Методи дослідження опорно-рухового апарату.</p> <p>Визначення та оцінка фізичного розвитку: поняття генотип і фенотип, особливості тіло складу і конституціональних типів людини. Основні методи дослідження фізичного розвитку: соматоскопія і антропометрія. Методи оцінки рівня фізичного розвитку: метод стандартів і антропометричних профілей, метод кореляції, метод індексів.</p>	2	-
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Лікарсько-педагогічні спостереження в фізичній культурі та спорті.	16	-
19	<p>Мета, задачі і форми організації лікарсько-педагогічних спостережень.</p> <p>Поняття про лікарсько-педагогічні спостереження. Завдання, види та організація лікарсько-педагогічних спостережень. Методи дослідження які використовуються у лікарсько-педагогічних спостережень.</p>	4	-
20	<p>Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за дітьми і підлітками, які займаються фізичною культурою і спортом.</p> <p>Лікарсько-педагогічні спостереження за дітьми, особами підліткового та юнацького віку. Відбір та орієнтація в спорті. Самоконтроль в масовій фізичній культурі.</p>	4	-
21	<p>Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за жінками, які займаються фізичною культурою і спортом.</p> <p>Лікарсько-педагогічні спостереження за жінками. Самоконтроль в масовій фізичній культурі.</p>	4	-
22	<p>Особливості лікарсько-педагогічних спостережень за особами похилого віку, які займаються фізичною культурою і спортом.</p> <p>Лікарсько-педагогічні спостереження за особами похилого віку. Самоконтроль в масовій фізичній культурі.</p>	4	-

1	2	3	4
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. Засоби відновлення спортивної роботоспроможності.	16	-
23	Термінова та довготермінова адаптація спортсменів. Поняття про адаптацію та акліматизацію, їх значення в спортивній практиці. Терміновий та довгочасний періоди адаптації. Механізми акліматизації при змінах клімато-географічних умов. Адаптація спортсмена до зміни часових поясів.	4	-
24	Поняття «тренованість», «функціональна готовність» і «роботоспроможність». Фактори що впливають на роботоздатність спортсменів. Принципи, задачі і засоби відновлення спортивної роботоздатності. Діагностика тренованості.	4	-
25	Поняття про допінг, історія його застосування. Речовини які відносяться до допінгу. Шкідливі наслідки вживання анаболічних препаратів. Організація допінг контролю. Санкції при виявленні допінгу. Заборонені методи та класи речовин, які мають визначені обмеження згідно вимогам медичної комісії МОК.	4	-
26	Поняття про статеву ідентифікацію. Мета та завдання контролю на статеву належність в спорті, організація і методика її визначення.	4	-
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. Спортивна патологія.	12	-
27	Передпатологічні та патологічні стани у спортсменів. Поняття перевтомлення, перетренованість, перенапруження. Причини. Ознаки, перша допомога і методи відновлення.	2	-
28	Захворюваність у спортсменів, зв'язок з окремими видами спорту. Причини виникнення захворювань у спортсменів, їх попередження. Загальна характеристика найбільш поширених захворювань у спортсменів. Особливості виникнення захворювань у спортсменів в залежності від видів спорту.	4	-

1	2	3	4
29	Травматизм у спортсменів, зв'язок з окремими видами спорту. Етіологія спортивних травм та їх види. Найбільш характерні спортивні травми, їх зв'язок з окремими видами спорту. Попередження спортивного травматизму. Особливості першої невідкладної допомоги при травмах окремих частин тіла.	4	-
30	Поняття про інвалідність. Різні категорії інвалідів. Особливості тренувань і відновлення фізичної роботоздатності спортсменів-інвалідів.	2	-

9. Індивідуальні завдання

Не передбачені.

10. Методи навчання

Лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів.

У процесі викладання дисциплін використовуються наступні методи подачі матеріалу: словесні (лекції, пояснення, розповідь) та практичні (демонстрація студентам під час практичних занять виконання методик функціональних досліджень та навичок надання першої невідкладної допомоги при гострих патологічних станах та пошкодженнях). Важливим методом навчання є самостійна робота студентів, в яку включено значний обсяг програмного матеріалу, з методичними матеріалами, представленими на кафедрі та в бібліотечному фонді.

11. Методи контролю

Індивідуальне і фронтальне опитування, поточний контроль, залік, курсовий іспит, державний іспит.

Орієнтований перелік питань, які визначаються як питання поточного та семестрового контролю

1. Поняття про спортивну медицину.
2. Історія спортивної медицини.
3. Мета та завдання спортивної медицини.
4. Організація спортивної медицини.
5. Поняття про фізичний розвиток.
6. Соматоскопічні методи дослідження та їх оцінка.
7. Антропометричні методи дослідження та їх оцінка.
8. Особливості фізичного розвитку осіб, які займаються різними видами спорту.

9. Поняття про функціональний стан організму, особливості функціонального стану організму спортсмена.
10. Характеристика функціонального стану нервової та нервово-м'язової систем у спортсменів.
11. Функціональний стан респіраторної системи у спортсменів.
12. Функціональний стан серцево-судинної системи у спортсменів.
13. Особливості функціонального стану системи крові у спортсменів.
14. Особливості реакцій червоної та білої крові на фізичні навантаження.
15. Ендокринна система та її роль в процесі адаптації до м'язової діяльності.
16. Найбільш поширені ендокринні захворювання, що можуть зустрічатися у спортсменів та основні їх симптоми.
17. Значення функціонального стану системи травлення для оцінки стану здоров'я спортсмена.
18. Значення функціонального стану системи виділення для оцінки стану здоров'я спортсмена.
19. Поняття «тренованість», «функціональна готовність» і «роботоздатність».
20. Фактори, що впливають на роботоздатність спортсмена.
21. Роль хронічної інфекції у зниженні спортивної роботоздатності.
22. Діагностика тренованості.
23. Поняття про адаптацію та акліматизацію, їх значення в спортивній практиці.
24. Терміновий період адаптації.
25. Довгочасний період адаптації.
26. Механізми акліматизації при змінах клімато-географічних умов.
27. Адаптація спортсмена до зміни часових поясів.
28. Принципи і задачі відновлення спортивної роботоздатності.
29. Аліментарні засоби відновлення спортивної роботоздатності.
30. Природні засоби відновлення спортивної роботоздатності.
31. Фізичні методи відновлення спортивної роботоздатності.
32. Фізіотерапевтичні методи відновлення спортивної роботоздатності.
33. Фармакологічні засоби відновлення спортивної роботоздатності.
34. Поняття «здоров'я» та «хвороба». Суб'єктивні та об'єктивні ознаки здоров'я. Фактори, які впливають на здоров'я людини. Поняття про етіологію та патогенез. Симптоми, синдроми та періоди хвороби. Причини і умови розвитку хвороб у спортсменів.
35. Захисні сили організму. Поняття про реактивність та резистентність. Імунітет, його види. Вплив фізичного навантаження на імунну систему.
36. Запальний процес: причини, стадії розвитку, місцеві та загальні ознаки. Лихоманка, її пристосувально-захисне значення.
37. Місцеві розлади кровообігу: емболія, тромбоз, ішемія, інфаркт. Їх особливості у спортсменів.
38. Порушення тканинного росту: гіпербіотичні (регенерація, гіпертрофія) та гіпобіотичні (атрофія, дистрофія) процеси. Їх особливості у спортсменів.

39. Поняття про передпатологічні та патологічні стани у спортсменів.
40. Причини та основні прояви перевтомлення.
41. Причини та основні прояви перетренованості.
42. Причини та основні прояви перенапруження.
43. Гострі патологічні стани у спортсменів, їх види, причини виникнення, попередження.
44. Гіпоглікемічні стани та гострі розлади кровообігу при заняттях спортом: зомління, гравітаційний шок, колапс. Механізми розвитку, профілактика, перша допомога.
45. Порушення терморегуляції. Перегрівання організму, тепловий та сонячний удари. Переохолодження та замерзання. Фактори, що сприяють поразці, заходи профілактики, перша допомога.
46. Втоплення. Механізми розвитку. Профілактика, перша невідкладна допомога.
47. Принципи надання невідкладної допомоги при гострих патологічних станах. Реанімаційні заходи.
48. Причини виникнення захворювань у спортсменів.
49. Попередження захворювань у спортсменів.
50. Загальна характеристика найбільш поширених захворювань у спортсменів.
51. Особливості виникнення захворювань у спортсменів в залежності від видів спорту.
52. Етіологія спортивних травм та їх види.
53. Відкриті та закриті ушкодження в спорті, їх види. Перша невідкладна допомога. Профілактика крововтрати, ранової інфекції та травматичного шоку.
54. Травми голови, хребта, головного та спинного мозку. Нокадаун і нокаут. Особливості надання першої невідкладної допомоги.
55. Травми грудей, живота, тазу. Внутрішня кровотеча, її ознаки. Заходи першої допомоги.
56. Травми опорно-рухового апарату у спортсменів, терміни відновлення тренувальних занять.
57. Травми центральної нервової системи у спортсменів, терміни відновлення тренувальних занять.
58. Травми периферійної нервової системи у спортсменів, терміни відновлення тренувальних занять.
59. Травми внутрішніх органів у спортсменів, терміни відновлення тренувальних занять.
60. Травми носа, вуха, гортані у спортсменів, терміни відновлення тренувальних занять.
61. Травми щелеп та зубів у спортсменів, терміни відновлення тренувальних занять.
62. Травми очей у спортсменів, терміни відновлення тренувальних занять.

63. Найбільш характерні спортивні травми, їх зв'язок з окремими видами спорту.
64. Принципи надання невідкладної допомоги при спортивних травмах.
65. Попередження спортивного травматизму.
66. Поняття про лікарсько-педагогічні спостереження.
67. Завдання лікарсько-педагогічних спостережень.
68. Види та організація лікарсько-педагогічних спостережень.
69. Методи дослідження, які використовуються у лікарсько-педагогічних спостереженнях.
70. Поняття про допінг, історія його застосування.
71. Речовини, які відносяться до допінгу. Шкідливі наслідки вживання анаболічних препаратів.
72. Заборонені методи та класи речовин, які мають визначені обмеження згідно вимогам медичної комісії МОК
73. Організація допінг-контролю.
74. Санкції при виявленні допінгу.
75. Поняття про статеву ідентифікацію.
76. Мета та завдання контролю на статеву належність в спорті.
77. Організація і методика визначення статевої належності в спорті.
78. Поняття інвалідності. Різні категорії інвалідів.
79. Значення фізичної культури та спорту в системі реабілітації інвалідів.
80. Особливості тренувань і відновлення фізичної роботоzдатності спортсменів-інвалідів.
81. Вплив гіподинамії на стан здоров'я і фізичну роботоzдатність інваліда.
82. Тестування спортсменів-інвалідів.
83. Поняття про лікарсько-педагогічні спостереження в масовій фізичній культурі та спорті.
84. Лікарсько-педагогічні спостереження за дітьми.
85. Лікарсько-педагогічні спостереження за особами підліткового та юнацького віку.
86. Відбір та орієнтація в спорті.
87. Лікарсько-педагогічні спостереження за фізичним вихованням студентів.
88. Лікарсько-педагогічні спостереження за жінками.
89. Лікарсько-педагогічні спостереження за особами похилого віку.
90. Самоконтроль в масовій фізичній культурі.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Залік

Розподіл балів за змістовними модулями і темами що вивчаються						Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 1						40	100
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6		
5	5	5	5	5	5		
30							
Змістовий модуль 2							
Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12		
5	5	5	5	5	5		
30							

Іспит

Розподіл балів за змістовними модулями і темами що вивчаються						Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 3						40	100
Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	Т 17	Т 18		
4	4	4	4	4	4		
24							
Змістовий модуль 4							
Т 19	Т 20	Т 21	Т 22				
3	3	3	3				
12							
Змістовий модуль 5							
Т 23	Т 24	Т 25	Т 26				
3	3	3	3				
12							
Змістовий модуль 6							
Т 27	Т 28	Т 29	Т 30				
3	3	3	3				
12							

12.1. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F*	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання успішності навчання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною	Оцінка ECTS	Критерії оцінювання знань
90-100	Відмінно (зараховано)*	A	Студент при відповіді на питання виявив всебічні, систематизовані знання; здатність диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання; викладати матеріал на папері логічно, послідовно, демонструвати знання основної і додаткової літератури для творчого використання.
82-89	Добре (зараховано)*	B	Студент при відповіді на питання виявив повне знання програмного матеріалу, успішно порівнює та викладає теоретичний матеріал послідовно й конкретизує його. Вміє наводити окремі власні приклади та підтвердження певних думок, робить висновки, але допускає незначні помилки.
74-81	Добре (зараховано)*	C	Студент уміло володіє теоретико-методичним матеріалом навчальної програми, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок. Допускає помилки і робить не чітко висновки.
64-73	Задовільно	D	Студент при відповіді на питання виявив повні

	(зараховано)*		знання основного програмного матеріалу в обсязі, що необхідний для подальшого навчання і роботи. Допускає значні помилки.
60-63	Задовільно (зараховано)*	E	Студент задовольняє мінімальним вимогам, розкриває близько половини навчального матеріалу, з допомогою викладача або підручника (конспекту) відтворює програмний матеріал. Допускає значні помилки.
35-59	Незадовільно (незараховано)*	FX	Студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, виявляє здатність елементарно викласти думку. Можливе повторне складання.
0-34	Незадовільно (незараховано)*	F	Студент при відповіді на питання виявив серйозні пробіли в знаннях основного матеріалу, допустив принципові помилки при відповіді на всі питання.

* - форма контролю – залік

12.2. Форми поточного контролю (денна)

Завдання	Макс. кількість балів
1. Кількість балів за кожну тему Т 1, Т 2, Т 3, Т 4, Т 5, Т 6, Т 7, Т 8, Т 9, Т 10, Т 11, Т 12	5
Поточний контроль	2
Виконання завдань на практичних заняттях	2
Відповіді на питання з самостійної роботи	1
Підсумковий тест (залік) або опитування	40
Загальна кількість балів	100
2. Кількість балів за кожну тему Т 13, Т 14, Т 15, Т 16, Т 17, Т 18	4
Поточний контроль	1
Виконання завдань на практичних заняттях	2
Відповіді на питання з самостійної роботи	1
3. Кількість балів за кожну тему Т 19, Т 20, Т 21, Т 22, Т 23, Т 24, Т 25, Т 26, Т 27, Т 28, Т 29, Т 30	3
Поточний контроль	1
Виконання завдань на практичних заняттях	1
Відповіді на питання з самостійної роботи	1
Підсумковий тест (курсовий іспит)	40
Загальна кількість балів	100

13. Методичне забезпечення

1. Підручник, навчально-методичні посібники, методичні розробки, тощо.
2. Мультимедійні засоби.
3. Таблиці.
4. Плакати.

14. Рекомендована література

14.1 Базова

1. Шахлина Л.Я.-Г., Коган Б.Г., Терещенко Т.А., Терещенко В.П., Футорный С.М. Спортивная медицина: Учебник для студентов высших учебных заведений физического воспитания и спорта. Киев: Наукова думка, 2016. 452 с.
2. Абрамов В.В., Клапчук В.В., Неханевич О.Б. Фізична реабілітація, спортивна медицина: підручник для студ. вищих мед. навч. закладі. Дніпропетровськ: Журфонд, 2014. 456 с.
3. Луковська О.Л. Методи клінічних і функціональних досліджень у фізичній культурі та спорті: підручник. Дніпропетровськ: Журфонд, 2016. 310 с.
4. Спортивна медицина: підручник для студентів і лікарів / ред. В.М. Сокрута. Донецьк: «Каштан», 2013. 472 с.
5. Тен Е.Е. Основы медицинский знаний: Учебник. М.: Майстерство, 2002. 256 с.
6. Лівак П.Є., Терещенко В.І., Товстенко Н.О. Основы медичних знань: Навчальний посібник. Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. 161 с.
7. Волокитина Т.В., Бральнина Г.Г., Никитинская Н.И. Основы медицинских знаний. М.: Издательский центр «Академия», 2008. 224 с.
8. Луковская О.Л., Мызников Е.П., Бурдаев К.В. Спортивная медицина: Методические рекомендации. Днепропетровск: ДГИФКиС, 2012. 60 с.
9. Макарова Г.А. Спортивная медицина: Учебник. Советский спорт, 2004. 408 с.
10. Карпман В.Л. Спортивная медицина: Учебник. М.: Физкультура и спорт, 1987. 304 с.
11. Мурза В.П., Архипов О.А., Хорошуха М.Ф. Спортивна медицина. Київ: Університет «Україна», 2007. 249 с.
12. Савченко В.Г., Москаленко Н.В., Луковская О.Л., Ковтун А.А. Современные методы исследования функционального состояния сердечно-сосудистой и дыхательной систем в физической культуре и спорте: учебное пособие. Днепропетровск: «Инновация», 2007. 92 с.

14.2 Допоміжна

1. Клапчук В.В., Дзяк Г.В. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина: Підручник. К.: Здоров'я, 1985. 312 с.
2. Спортивная медицина: Справочник для врача и тренера. Изд. 2-е доп. и испр. М.: Терра-Спорт, 2003. 240 с.
3. Дубровский В.И. Спортивная медицина: Учебник для студентов вузов. М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1998. 480 с.

4. Епифанов В.А, Анапасенко Г.Л. Лечебная физкультура и врачебный контроль: Учебник. М.: Медицина, 1990. 368 с.
5. Майкели Л., Денкинс М. Энциклопедия спортивной медицины. Санкт-Петербург: Лань, 1997. 388 с.
6. Соколовский В.С., Романова Н.А. Врачебный контроль в физическом воспитании и спорте: Методические рекомендации. Одесса: Одес. мед. ун-т, 2001. 93 с.
7. Аулик И.В. Определение физической работоспособности в клинике и спорте. М.: Медицина, 1990. 192 с.
8. Амосов Н.М., Бендет Я.А. Физическая активность и сердце. К.: Здоров'я, 1989. 216 с.
9. Платонов В.Н. Адаптация в спорте. К.: Здоров'я, 1988. 216 с.
10. Чоговадзе А. В., Бутченко Л.А. Спортивная медицина: Руководство для врачей. М.: Медицина, 1984. 384 с.
11. Заболевания и повреждения при занятиях спортом / Под ред. А.Г. Дембо. Л.: Медицина, 1991. 336 с.
12. Журавлёва А.И., Граевская Н.Д. Спортивная медицина и лечебная физкультура: Руководство. М.: Медицина, 1993. 423 с.
13. Детская спортивная медицина: Руководство для врачей / Под ред. С.Б. Тихвинского, С.В. Хрущёва. М.: Медицина, 1991. 560 с.
14. Волков В.М. Медицинские средства восстановления в спорте. Смоленск: Смядинь, 1994. 93 с.
15. Зотов В.П. Восстановление работоспособности в спорте. К.: Здоров'я, 1991. 200 с.
16. Питание в системе подготовки спортсменов / Под ред. В.М. Смутьского и др. К.: Олимпийская литература, 1996. 222 с.
17. Подростковая медицина: Руководство для врачей / Под ред. проф. Л.И. Левиной. СПб.: Специальная литература, 1999. 731 с.
18. Спортивная медицина. Практические рекомендации: учебное пособие / Под ред. Р. Джексона. К.: Олимпийская литература, 2003. 384 с.
19. Спортивные травмы. Основные принципы профилактики и лечения / Под общ. Ред. П.А.Ф.Х. Ренстрёма. К.: Олимпийская литература, 2002. с.
20. Спортивные травмы. Клиническая практика предупреждения и лечения / Под общ. ред. П.А.Ф.Х. Ренстрёма. К.: Олимпийская литература, 2003. 472 с.
21. Тен Е.Е. Основы медицинский знаний: Учебник. М.: Мастерство, 2002. 256 с.
22. Лівак П.Є., Терещенко В.І., Товстенко Н.О. Основи медичних знань: Навчальний посібник. Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. 161 с.
23. Волокитина Т.В., Бральнина Г.Г., Никитинская Н.И. Основы медицинских знаний: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2008. 224с.

24. Клапчук В.В, Абрамов В.В., Смиронова О.Л., Самошкін В.В. Спортивна медицина України: історія, сьогодення та майбутнє. Київ – Дніпропетровськ: ДеліТа, 2006. 156 с.

Викладач _____ Петречук Л.М.

Викладач _____ Бурдаєв К.В.

Завідувач кафедру _____ Луковська О.Л.